

A gyermek szociális érzésének nevelése

Az ember természeténél fogva önző, méginkább az a gyermek, aki egocentrikus világban él. Hosszu és fáradságos ut vezet addig, amíg bele tud törődni abba, hogy mások jogait is tiszteletben kell tartania, vagy hogy még elő is kell segítenie bizonyos esetekben. E téren vár nagy feladat az iskolára, mint a család után a legelső társaságra, közösségre, amelyben a gyermek él. Sőt a szociális érzés nevelése szempontjából az iskola határozott előnyben is van a családnál, mivel nem vérségi kapcsolat, hanem ennél lazább, csupán bizonyos foku „érdekkapcsolat” áll fenn az osztálytársak között.

„A tisztelet és szeretet egy érzelmi töről fakad” — mondja Kornis Gyula. Az egyik különbség köztük az, hogy a szeretetet bizonyos melegség hatja át, mely a tiszteletből hiányzik. Valóban, a szeretet ennyivel több a tiszteletnél, de másrészt nincs meg benne az érték elismerésének érzelme, mely a tiszteletben benne foglaltatik, sőt annak alapját képezi. Hiszen szerethetjük azt is, akit nem tartunk sokra, s gyűlölhethetjük azt, akinek bizonyos tulajdonságait értékeseknek ismerjük el. Bizonyos azonban, hogy a nagyraértékelés előmozdítja a szimpatikus érzelmek és a szeretet kifejlődését, viszont a már meglévő szimpátia vagy szeretet a legnagyobb mértékben befolyásolja értékelésünket. Akit szeretünk, annak értékeit igen gyakran tulbecsüljük, sőt rossz tulajdonságait is jónak látjuk. Így vannak a szülők gyermekeikkel.

Korunknak a technika mellett erős jellemvonása a szociális gondolat, amely mint a közelmúlt idők individualizmusának ellenhatása lépett fel. Tagadhatatlan, hogy a szociális szempont a dolgoknak új felfogására vezetett, s a szociális szempont uralma alatt szinte teljesen megváltozott az embernek egymáshoz való viszonya, s új társadalmi, politikai és gazdasági követelmények léptek föl. De a szociális szempontok érvényesülnek újabban mondhatni minden tudományban és művészetben is és külön tudomány is keletkezett magának a társadalmi jelenségeknek vizsgálatára: a szociológia.

Különösen három tényben nyilvánult meg a szociális felfogás hatása. Egyik a tömeg uralma (demokrácia), a másik a közgazdasági kérdések előtérbe jutása, harmadik a politika uralma.

Ma a tömeg uralkodik az egyén fölött. Éppen ezért ma már nem szervezetlen a tömeg sem, hanem szervezett közösség. Kisebbség-nagyobb csoportok szervezeteket, szövetségeket alkotnak, melyek valamelyikébe bele kell tartozni mindenkinek, ha élni, illetve tűrhető egzisztenciát akar

magának biztosítani. Életföltétellé lett oly működést teljesíteni, amely valamikép a tömeget szolgálja — mondja Jaspers.

Az állam, melynek demokratikus szervezete a többségi elv alapján áll, szintén a tömegtől függ. Az ily tagozott tömegben az egyenlőség fikciója uralkodik. Ez az elv nivellálja az embereket, de a nivellálás nem fölfelé történik, hanem lefelé: a tömegben az átlag uralkodik, a középszerűség, az egyes nem számít.

Érdekes jellemvonása a tömegnek, hogy benne elvész a felelősség és ezért fokozódik benne a bátorság. Senki sem érzi magát felelősnek a történelemért. Másik jellemvonása a tömegnek, hogy vezetőre van szüksége. Nem akar szabad lenni az egyén, csak annak akar látszani. A tömeget minden ponton vezető irányítja, de ez a vezető ma nem a nagy ember, hanem az alkalmas ember. De a vezető csak akkor lehet vezető, ha azt teszi, ami mintegy visszhangja az átlagos tömegakaratsnak, különben elhagyja a tömeg őt.

A tömegben az ember a többi ember társának érzi magát. Az egyenlőség fikciója rejlik e mögött. Épp ezért a törekvés az, hogy az egyenlőtlenség megszűnjék, a nagy különbségek vagyon és jövedelem tekintetében kiegyenlítődjenek. Ez a gondolat az, amelyet ma szociális gondolatnak neveznek. Ez a szociális gondolat pedig a mai kor uralkodó eszméje.

Mivel a gyermek a mában él, természetes, arra kell előkészítenünk. Ezért szükséges, hogy szociális érzését felkeltsük, fokozzuk, neveljük.

Mi tehát a mai szociálpedagógia?

A pedagógiának az a része, mely a társadalom követelményeit tartja szemelőtt, társadalmi lénné neveli az embert. A szociális nevelés tehát első sorban erkölcsi nevelés, mert az erkölcs szabályozza az emberek együttélését. De a legfontosabb szociális közösség, amelyben élünk, az állam. E szerint tehát az állam keretébe kell beleilleszteni az embert, s így a szociális nevelés tulajdonképpen állampolgári nevelés is. De az állam keretén belül vannak más formái is a társas közösségnek. Így: az Egyház, melynek tagja az ember, a közösség, ahol lakik, az egyesületek, melyekhez tartozik; a család, melynek tagja. Ennélfogva a szociális nevelés egyuttal vallásos nevelés és családi nevelés is. De az ember a szociális közösségben csak úgy élhet, ha munkát fejt ki. A munka az ember egyik életfeladata, az önfenntartás eszköze és a maga képességeinek érvényesítése és értékesítése. A szociális nevelés ezek szerint tehát egyuttal munkára nevelés is. Ám a munkával és a társadalomban való éléssel kapcsolatban szükség van a gazdasági rend ismeretére s a helyes gazdálkodás megismerésére is. Ez, mondhatni, létkérdés. A szociális nevelés tehát egyuttal gazdasági nevelés is.

Ebből nyilvánvaló, hogy tulajdonképen az egész nevelés szociális nevelés, mert hiszen az ember társadalomban él és a társadalomban fog élni. Ezzel aztán visszatértünk a kiinduló ponthoz: nincs olyan pedagógia, mely ne a társadalom számára nevelne. Hogy ma mégis ezt a társadalmi nevelést külön hangsúlyozzuk, ez kétségtelenül a szociológia és a szocializmus kifejlődésének hatása.

Ha különösen ki akarjuk hangsúlyozni a nevelésnek szociális részét, akkor a következő feladatokat jelölhetjük ki számára: 1. A jelenlegi társadalom ismerete. Ide kell vennünk a társas együttélés föltételeinek az ismeretét, a társadalom szerkezetének ismeretét, a társadalmi rétegeződést. 2. A társas együttélés által kifejtett szokások ismeretét. Idetartozik az illem, a jó modor, az udvariasság. 3. Az erkölcsstan ismeretét, s különösen a társas erények — felebaráti szeretet, szolidaritás — kifejlesztése, a hatalmi törekvések szabályozása, a versengés megnemesítése, a mások jogainak tiszteletben tartása, a szociális igazságtalanság ellen való küzdelem, a vagyonnak kötelességei. A felelősségérzet kifejlesztése. 4. A gazdasági rend, a gazdálkodás és a közgazdaság szervezetének ismerete. 5. Az állam szervezetének, a polgári jogok és kötelességek ismerete.

Mi ezek közül csak az első kettőt nevezzük társadalmi nevelésnek, mivel a többiek az erkölcsi, gazdasági és állampolgári nevelés körébe tartoznak. De valamennyit meg kell előznie annak az eljárásnak, amely az egyén és a társadalom ellentétének feloldását hozza létre.

Ennek legelső lépése az önzetlenségre való nevelés, ez pedig már a családban megkezdődik. Amikor a gyermeket megtanítják arra, hogyan kell viselkednie: állni, ülni, menni, enni, köszönni, beszélni, föllépni, szeretetreméltónak lenni, akkor már tulajdonképen társadalmi nevelést kap a gyermek. Az iskola ezt a nevelést fokozhatja s ráirányíthatja a közvetlen társakra: a tanulótársakra.

A másik fontos dolog a társadalmi nevelésnél az udvariasság, vagyis bizonvos illemszabályok betartása, melyek a társadalomban élő emberre kötelezők. Ezeket azonban állandóan gyakorolni kell, hogy a gyermeknek vérvé válják. Ezért ennek kell uralkodnia az egész családban, de az iskolában is, vagyis mindig és mindenki udvariassan és illedelmesen viselkedjék.

A tulajdonképeni szociális érzés az az érzelem, amely a társadalmat összetartja: az együvértartozásnak az érzése, az egymás megbecsülése, az egymás támogatása, segítése, az egymás szeretete. Nem új dolog, hiszen ezt a kereszténység már kétezer év óta hirdeti: felebaráti szeretet néven.

Amit ma szociális érzésnek neveznek, lényege: a szolidaritás, vagyis az összetartás, a helytállás, amit a szocializmus

így fejez ki: mindnyájan egyért, egy mindnyájunkért.

Általában a szolgálat a közösség érdekében, az áldozatos élet a szociális nevelés igazi föladata. Ha ezeket megközelíti az iskola nevelőeljárása, megtette kötelességét a közzel szemben.

Ének a szeretetről

Jézus, mikor a földön járt közöttünk
S vizsgálta sorsát földi embereknek,
Nagy-érző szive ott vert leghangosabban,
Hol a szemekből könnyesők peregtek.
Hol jajsztót hallott s titkolt sóhajoknak
Sejtette fölsírámló, halk neszét...
S mint legfőbb orvos, könnyeket törölni
Járt-kelt a nagy világon szerteszét.

Amerre ment, hol az inség fogadta,
Bűn és nyomor kiáltó réme leste;
Mint a jó pásztor, balzsamos beszéddel
Az elveszettet hívta és kereste.
Az éhezőket megelégtette,
És felruházta a ruhátlant,
Nagy lelke bársonyával betakarta
Mind a szegényt, mint a boldogtalant.

.....
Tanítsátok meg végre a világot,
Hogy élnünk gyűlöletben nem lehet,
Hogy Jézusunk csak egy vallást tanított,
S legszebb vallás az emberszeretet!

Amennyi hulló könnyet letörültök,
Amennyi síró szem nevet fel rátok,
Amennyi árvát édesanyaképen
A Miatyánkra megtanít a szátok, —
Ahány veszendőt fölszedtek a porbul
És fölruháztok rongyos-meztelent:
Annyiszor áldjon titeket az Isten,
Ki a jutalmat osztja odafent.

Baja Mihály.